

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sancti Agobardi Archiepiscopi Lvgdvnensis Opera

Sancti Agobardi Archiepiscopi Lvgdvnensis Opervm ...

Agobardus <Lugdunensis>

Parisiis, 1666

Ad Librvm Adversvs Felicem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14657

STEPHANI BALVZII
TVTELENSIS
NOTÆ
AD AGOBARDVM.

AD LIBRVM
ADVERSVS FELICEM.

SANCTI AGOBARDI] Sancti nuncupationem Agobardo tribuimus post editionem Massioni, & quia cœlestes ei honores persolvuntur in Ecclesia Lugdunensi, ubi vulgò vocatur *Sainct Agobo*. Tum & in Martyrologiis quoque illarum partium sanctus dicitur. Ac de Agobardo quidem pauca nobis dicenda incumbunt, præter ea quæ leguntur inter elogia. Pro nostro tamen more heic vitam ejus delibabimus. Patria Gallum fuisse aiunt. quanquam id non satis constat. Coëpiscopus primùm Leidradi Lugdunensis Archiepiscopi, quem nunc Coadjutorem vocamus; sed non cum titulo futuræ successionis, ut ego quidem arbitror. Nam id privata auctoritate facere non potuit Leidradus, neque extra conscientiam Principis, neque alibi tum quàm in synodo, sive provinciali, sive generali. Dein illo ce-

4 S T E P H A N I B A L V Z I I
dente, ac in monasterio Sueffionensi sese abdicante,
Agobardus ad eam cathedram conscendit an. DCCCXIII.
consentiente, ut ait Ado, *Imperatore & universa Gallo-*
rum Episcoporum synodo, seu, ut apertius loquitur Hugo
Flaviniacensis, *consentiente Imperatore & OMNI Galli-*
canorum Episcoporum synodo. Et animus erat eam syno-
dum interpretari de ea quæ eodem anno celebrata est
apud Cabillonem ab Episcopis & Abbatibus totius Gal-
liæ Lugdunensis. Verùm Ado & Hugo Flaviniacensis
satis indicant hanc Agobardi substitutionem præsentem
Imperatore factam fuisse in universa sive omni Galli-
canorum Episcoporum synodo, id est, in generali ac
plenaria synodo Episcoporum regni Francici. quod huic
Cabillonensi competere non potest, quæ provincialis
tantùm fuit. Itaque non de alia synodo intelligi potest,
quàm de Moguntina, quæ eodem anno habita est, cui
verò interfuisse Ludovicum Imperatorem docet Ivo
Carnotensis parte 1 x. cap. LXXXII. Præbuit ista Ago-
bardi substitutio materiam sermonibus, ob violatos, ut
videbatur, vetustos canones; quos illibatos servari de-
bere contendebant, neque violari posse quacunque ex
causa. Dupliciter autem peccatum videbatur in Cano-
nes. Primum, quia constabat duos unam cathedram
capere non posse. Deinde, quòd prohibitum sit ne quis
Episcopus successorem sibi eligat. Cessisse tamen con-
tradictores constat. Quam verò ob causam cesserint,
non constat. Ego facile crediderim, Agobardum pro-
priis virtutibus & Principis optimi studiis adjutum, præ-
valuisse adversus invidos; tum etiam quia Leidradus in
eum inclinaverat, vir in aula celeberrimus, & qui no-
vissimo facinore magnam sibi auctoritatem conciliaffe
videbatur. Et extabant plurima exempla ex antiqui-
tate, quæ substitutionem illam peragi sinerent. Incidit
autem Agobardus in pessima & exulceratissima tempo-
ra, quemadmodum ipse non semel conqueritur. Reti-
nuit tamen inter hæc temporum mala constantiam Epi-
scopo dignam, vir cetera timidus, & qui vix coram
magnatibus auderet loqui. Nam suum illum pudorem
ac timiditatem ipse frequenter inculcat. Præcipuè verò
incanduit adversum Iudæos, quorum impios ritus pro-
phanasque cerimonias & detestabatur & aboleri cupie-
bat. Hinc graves adversus Agobardum tempestates &

NOTÆ AD AGOBARDVM. §

procellæ. Strinxit etiam stilum, & quidem acriter, & non uno loco, in legem Gundobadam, quam pietati ac simplicitati Christianæ valde contrariam esse existimabat. Robustè etiam ac eruditè nervos suos intendit adversus errorem Felicis Episcopi Vrgellensis, qui paulò antè mortuus erat apud urbem Lugdunensem. Canonum in primis perpetuus ac constans defensor, ut gnarus; adeo ut etiam Romanos sui temporis graviter perstringat, quòd Gallicanos Canones ob eam, si superis placet, causam contemnerent, quòd eos neoterici Romani non commendaverint, vel quòd Legati Romani non interfuerint in eorum constitutione. Mirum, si vir ita compositus non incurrisset invidiam hominum ætatis suæ. Itaque opus habuit apologiam pro se scribere adversus calumnias & obtreccionem Abbatis Fredegisi, viri alioqui celeberrimi, itémque adversus quosdam Provinciales & Septimanos Agobardico nomini valde iniquos. Inter hæc, incalescens quaestio de adoratione cultuque imaginum exercuit industriam hominum eruditorum; adeoque etiam Agobardus sententiam suam in hoc prompsit, ut acrem ac vehementem adversus adorationem imaginum, ita piam ac religiosam erga sanctos, ad quorum imitationem hortatur omnes Christianos. Superstitionum igitur inimicus capitalis, etiam eorum stultitiam vehementer exagitavit qui grandinem & tonitrua ceterasque cœli tempestates excitari posse putabant ope magorum & incantatorum, quos ob hoc ipsum ætas illa vocabat tempestarios. Planè magnum virum fuisse persuasum habeo. Sed uno pessimo facinore, quicquid nonnulli contra sentiant, illustria sua facinora ingentisque virtutes commaculavit. Nam transgressus in partes Lotharij Augusti, qui Ludovicum patrem anno DCCCXXXIII. eò usque deprimere ausus est, ut etiam in carcere concluderet, pœnitentiæque publicæ addici procuraret; transgressus inquam Agobardus in partes Lotharij, tanta animi contentione ac pertinacia eas tuitus est, ut vel ob hoc ipsum annumeratus sit inter præcipuos Lothariana factionis auctores. Ea de causa ab Ecclesiæ præfulatu semotus est auctoritate synodi quæ anno DCCCXXXV. habita est ad Theodonis villam. Rursum ea causa agitata est anno sequenti apud Stramiacum, haud procul Lugduno; sed nullo eventu, pro-

pter absentiam Agobardi. Tandem cum revocata concordia fuisset inter Ludovicum ac Lotharium, Agobardus ad sedem suam redire permixsus est. Demum abiit è vivis apud Santones Aquitaniæ secundæ populos, in expeditione regia, anno, ut ego quidem arbitror, DCCCXI. Nam eo anno Ludovicus Imperator, ut scriptum est in Annalibus Bertinianis, in Aquitania fuit, motus Aquitanicos componere satagens. Quo etiam anno Agobardum obiisse VIII. Idus Iulij tradit auctor brevioris Chronici S. Benigni Divionensis. Ex scriptis ejus que extant apparet notum fuisse ac familiarem clarissimis ætatis illius viris, Ebboni nimirum Remensi Archiepiscopo, Bernardo Viennensi, Nibridio & Bartholomæo Narbonensibus, Adalhardo, Vvalæ, Helisacharo, & Hilduino, Abbatibus, Matfredo Comiti Aurelianensi, qui principem eorum locum obtinebat apud Ludovicum Pium, Vvalfrido Straboni Abbati Augiensi. An verò per triennium fuerit Abbas monasterij sancti Medardi Sueslionensis, ut placuit quibusdam, ab anno nimirum DCCCXXX. quo Hilduinus Abbas in exilium missus est à Ludovico Pio, aliis discutiendum relinquo. Atque hæc de vita Agobardi dixisse sufficiat. Nunc ad institutum nostrum revertamur.

ADV. DOGMA FELICIS] Titulum hunc fecimus ex elencho librorum Agobardi, qui præfixus est codici MS. Pap. Massoni, in quo sic habetur: *Adversum dogma Felicis liber I. Agobardi Episcopi ad Ludovicum Imperatorem.* Nullum enim alioqui titulum habebat hic liber in veteri codice. Et mirari lubet audaciam Massoni; qui non contentus inscriptione veteri epistolæ ad Ludovicum Pium, aliam de suo adjecit, tanquam è veteri codice. Sic enim in ipso operum Agobardicorum initio edidit: *Agobardus Episcopus Lugdunensis Ludovico Imperatori S. D.* Quis non crederet ita scriptum vidisse Massonum in veteri codice? Et tamen nihil illic legitur hujuscemodi.

REDIVIVAM HÆRESIM] Quippe Felicianæ hæresis propagata est ex hæresi Nestoriana; ut ostendit infra Agobardus, & scribit etiam Hadrianus I. Papa ad Hispanos Episcopos in Codice Carolino Tit. XC VII.

OBSEURO MANSVETVDINEM] Imitatum hæudubie ex Libello Precum Marcellini & Faustini

NOTÆ AD AGOBARDVM. 7

Presbyterorum, qui sic incipit: *Deprecamur mansuetudinem vestram, piissimi Imperatores, Valentiniane, Theodosi, & Arcadi, ut hac in contemplatione Christi filij Dei, qui vestrum iuvat imperium, infatigabiliter legere dignemini.*

C A P. I.

SEDE ORGELLETTANA] Retinet etiamnum hodie nomen. Vocatur enim vulgò *La Seu d'Urgel*, id est, Sedes Urgellensis. Clara civitas Hispaniæ Tarraconensis, in Pyrenæi montis jugo sita. Eginhardus in Annalibus ad an. DCCXCII. *Orgellis est civitas in Pyrenæi montis jugo sita; cujus Episcopus, nomine Felix, natione Hispanus, ab Elipando Toleti Episcopo per literas consultus quid de humanitate Salvatoris Dei & Domini nostri Iesu Christi sentire deberet, utrum secundum id quod homo est, proprius an adoptivus Dei filius credendus esset ac dicendus, valde incautè atque inconsideratè & contra antiquam Catholicæ Ecclesiæ doctrinam adoptivum non solum pronuntiavit, sed etiam scriptis ad memoratum Episcopum libris perverissimè pravitatem opinionis suæ defendere curavit. Hujus rei causa ductus ad Palatium Regis, qui tunc apud Reginum Bajoariæ civitatem, in qua & hymaverat, restabat. Vbi congregato Episcoporum Concilio auditus est; & errasse convictus, ad presentiam Adriani Pontificis Romam missus; ubi etiam coram ipso in Basilica beati Petri Apostoli hæresim confessus est atque abdicavit. Quo factò, ad civitatem suam reversus est.*

DEPOSITVS] Incertum hæctenus fuit, quonam demum tempore Felix Episcopus Urgellensis fuerit depositus ab honore episcopatus. Neque enim assentior Joanni Marianæ, viro alioqui eruditissimo: qui ex corrupto Adonis Viennensis loco colligit eam depositionem fuisse peractam in Concilio Francofordiensi, quod anno DCCXCIV. congregatum est jussu Karoli Magni. *Re discussa, (inquit Mariana lib. VII. Rer. Hisp. cap. VIII.) prava opinio cum auctoribus reprobata est; ac, nisi mutarent, Felix & Elipandus sacrificiis interdicti. Felix, ut Ado Viennensis est auctor, Patrum sententia relegatus est, & Eugduni nunquam errore deposito extremum vita diem clausit. Facilius crediderim, datam Felici veniam à synodo, si resipisceret; hunc verò errorem suum abdicat.*

se, sicque in honore episcopatus permanfisse. Sed quoniam rursus ad pristinos errores revolvebatur, Aquiligranum deductus ad Karolum Magnum, in synodo que anno DCCXIX. illic habita est, depositus haud dubie fuit. Istud facinus ea tempestate peractum ex eo patet, quod in epistola quam statim post synodum illam scripsit ad Clerum populúmque Vrgellensem, non obscure significat se Episcopum tum non fuisse, quum sic incipit: *In Dei nomine. Felix olim indignus Episcopus &c.* Nimirum olim fuerat Episcopus, id est, antè quàm in ea synodo deponeretur ab honore episcopatus. Tum verò jussu Principis (non autem Episcoporum, ut perperam scribit Mariana) apud Lugdunum clarissimam Galliarum urbem relegatus est.

C A P. II.

ADMIR. VIT. PR. FELICIS] Constabat ergo per illas tempestates, Felicem esse Episcopum morum antiqui, morésque ejus esse inculpatos. Nam non Agobardus solum id docet, sed etiam Alcuinus, eorundem temporum scriptor. Hæc sunt ejus verba in epistola ad Elipantum Toletanum Episcopum: *Legimus enim in epistolis B. Felicis, viro scilicet religiosa vite præcipuo & sanctitate spectabili, si catholicam fidem & ecclesiasticam unitatem, sine qua nullus Deo placere potest, amare & predicare velit.* Et infra: *Licet præfatus famulus Dei Felix laudabili vita vivat coram hominibus; tamen, ut videtur, in multis catholica fidei professione non omnino pleniter patrum sequitur sententiam.* Item: *Etiam & in hoc tua sanctissima voluntati obnixius suadereratum putavi, ut eundem virum venerabilem Felicem tuis sanctis precibus & suavissimis suggestionibus convertere ad catholica fidei unitatem & veritatem nitaris.* Fidelis enim Deus, pius, & misericors, qui nullatenus obliviscatur ejus multa bona, & religiosam vitam, & labores, qua die noctuque indefessa voluntate desudat. *Quanta sit tibi coram Deo & sanctis ejus gloria & remuneratio intende, & diligentius considera in salute fratris tui, etiam & tanti viri, & tam præclara dignitatis & sanctitatis famulo Christi.* Item: *Illum verò Felicem, quem tu caritate summum, pudicum, moribusque ornatum*

adseris, nos habemus in castris Christi. Tum in epilogo libri 1v. adversus Elipantum, eis qui de ratione catholice fidei dubitare viderentur, proponit exemplum Felicis ab errore ad catholicam conversi: *Illius religiosi viri, inquit, & magni nominis inter suos edoctus exemplo &c.* Demum in epistola lxxv 1. Felicem laudat ob pietatem; ejusque preces postulat apud Deum, velut viri sancti. Non injuria ergo in vetustis tabulis Ecclesie Vrgellensis dicitur sanctus. Nihil itaque fallacius est quam prava religio. Vnde colligi interim potest, non statim ex sancta Episcopi vita sequi doctrinam ejus esse sanam. Tentat enim nos interdum Deus, ut palam fiat, utrum diligamus eum, annon. *Luce clarus aperta causa est, inquit Vincentius Lirinensis, cur interdum divina providentia quosdam Ecclesiarum magistrorum nova quadam dogmata predicare patiatur. Ut tentet vos, inquit, Dominus Deus vester. Et profectò magna tentatio est, cum ille, quem tu Prophetam, quem Prophetarum discipulum, quem doctorem & adsertorem veritatis putes, quem summa veneratione & amore complexus sis, is subito latenter noxios subinducat errores &c.* Tum adducit exemplum Nestorij, Photini, & Apollinaris; quos magnos viros fuisse constabat, & prævalidos hæreticorum adversarios.

EX FIDE PROBANDA EST VITA] Nimirum juxta mentem Tertulliani, qui in capite tertio libri de præscriptione hæreticorum sic loquitur: *Ex personis probamus fidem, an ex fide personas?*

CVM LAVD. VITA SUPERBAM] id est, mentem. Ergo & in pannis quoque potest esse fastus. Ergo & hi quoque superbi esse interdum possunt, qui sancti esse dicuntur. Præclarè Optatus Milevitanus in libro secundo adversus Parmenianum, & quidem appositè prorsus ad mentem Agobardi: *Meliora inventa sunt peccata cum humilitate, quàm innocentia cum superbia.* Sic apud Sulpitium Severum in dialogo 1. cap. v. cum puer quidam aspidem illæsus apprehendisset, idque facinus fratres monasterij in modum miraculi extollerent; Abbas, ne infirma ætas insolesceret, virgis compescuit, dictitans *quia melior esset infirmitatis conscientia, virtutum vanitate.* Vide S. Gregorium in lib. 1v. de cura pastorali.

VERA PASSIO] Apud Augustinum Tractatu VIII. in Evangelium Ioannis, & apud Prosperum in libro sententiarum ex Augustino cap. cccxxvi. legitur, *Vera nativitas, vera passio, vera mors, vera resurrectio. Si aliquid horum dixeris falsum &c.* Sed apud Augustinum non exstant hæc verba, *Quia ubi fuerit falsi alicujus corruptio, ibi veritatis integritas non erit* quæ tamen leguntur apud Prosperum.

CAP. V.

IGNORARE DIEM IUDICII] Idem crimen Felici exprobrat etiam Alcuinus in libro v. adversus eundem Felicem: *Tandemque illuc pervenisti, inquit, ubi de die ultimi examinis idem Dominus loquitur: cujus diei cognitionem Christo, in quantum homo est, denegare laboras, ut ex tuis verbis agnosci potest.* Tum verba Felicis adducit, in quibus videbatur ita scripsisse. *Ipse est enim, inquis, qui secundum præscientiam dierum tatis diem iudicij per Prophetam prædixit. Dies enim ultionis in corde meo, annus redemptionis meæ venit. Ipse nihilominus est propter humanitatis naturam, qui in Evangelio secundum Marcum protestatur: De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cælorum, neque filius, nisi pater solus.*

ACCESSI AD EVM] nimirum in civitate Lugdunensi, ubi exulasse eum tradit Ado his verbis *Felix Vrgellitanus Episcopus hæreticus deprehensus, ademptivum non proprium filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum dogmatizans: qui ad præsentiam Adriani Pontificis Romani deductus, hæresim verbis solummodo abdicavit. Synodus iterum facta contra dictam hæresim in Franconofurt, Legatis Apostolica sedis præsentibus Theophylacto & Stephano Episcopis, & auctoritate sanctorum Patrum convictus & damnatus est. Iterum Felix cum errore suo perpetuo exilio apud Lugdunum relegatus est, quem ferunt in ipso suo errore mortuum.* Sic enim habet vetus editio, melius profectò quàm ea quæ typis Sonnianis excusa est Parisiis anno M. D. LXXXII. curâ Laurentij de la Barre, in qua postrema verba hujus loci sic leguntur: *convictus & damnatus est iterum Felix cum errore suo, perpetuòque exilio &c.* quod fraudè fuit eruditissimo viro Joanni Marianæ.

NOTE AD AGOBARDVM. II

NEC AD ME PERTINEBAT] Felix enim erat Episcopus in aliena provincia, in Narbonensi nimirum. Nam tum, post Maurorum in Hispanias adventum, excisa Tarracone, Episcopi illarum partium sub Metropolitano Narbonensi erant; ut pluribus dictum est in Notis ad Concilium Narbonense habitum adversus Felicem. Sic Faustinus Episcopus Lugdunensis de causa Marciani Arelatensis Episcopi cognoscere noluit, eò quòd esset Episcopus in aliena provincia, in Narbonensi nimirum; ut pluribus explicat illustrissimus vir Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis in libro primo de concordia sacerdotij & imperij cap. x. §. VIII. & lib. VII. cap. I. §. V.

CAP. VI.

POST MORTEM VERO EIVS] Hinc colligi potest (quod & Ado tradit) Felicem mortuum esse Lugduni. Quod etiam patet ex ipso libri istius initio: in quo Agobardus ait repertam à se post mortem Felicis fuisse scedulam quandam ab eo editam sub specie interrogationis & responsionis. Ex Lugduno autem, quòd eum relegatum puto à Karolo Magno anno DCCXCIX. post synodum Aquisgranensem, scriptam arbitror à Felice epistolam de fidei confessione ad Clerum & populum Virgellensem, quæ edita est inter opera Alcuini. Diù ergo post depositionem suam superstes fuisse videtur Felix, nimirum usque ad initium imperij Ludovici Pij.

DIVISIONEM NESTORII] Alcuinus in libro I. adversus Felicem: *Nos non sequimur nec Nestorianam divisionem, qui propter duas naturas duas personas in Christo inserere voluit, nec Eutychetis confusionem, qui propter unam personam unam naturam in Christo intexere voluit. Ambo à catholica fide deviantes, impietate repares, quia fidem rectam non tenuerunt; sed errore impares, quia iste confundit, ille dividit.*

CAP. VIII.

LASSESSERE] Sic omnino codex vetus. pro quo Massonus ediderat *stacessere*. Et scribendum erat *lassescere*, veterem eamque optimam orthographiam sequendo. Sed voluimus exhibere bona fide lectionem veteris codicis. Alcuinus in libro primo adversus Eripantum, loquens de diabolo: *Ille explorare volens, si filius Dei esset, quem esurire, sitire, & lassescere cernebat.*

PAULIANISTA] Ita codex manuscriptus. Neque video quid causæ esse potuerit ut Massonus *Apollinarista* ederet pro *Paulianista*. Nam diversus fuit Apollinaristarum error ab eo quem heic persequitur Agobardus. Vide Prædestinatum lib. I. cap. XLIV. XLV.

CAP. XVIII.

DE SOLO ADOPTIONIS NOM.] Hinc itaque discimus, non intra Christi naturam substitisse Felicem, sed aliis quoque erroribus implicitum fuisse, attamen ceteros illius errores non fuisse discussos in synodis, sed solam hæresim de adoptione filij Dei. Quod usurpatum in Concilio Narbonensi patet ex his verbis præsertim pro Felicis Vrgellitani pestifero dogmate. Neque enim aiunt, propter dogmata Felicis, sed pro dogmate. Sanè ex Prologo Dungali confici potest Felicem eadem de imaginibus sensitisse quæ & Claudius Taurinensis sentiebat. Hæc sunt verba Dungali: *Cum enim Dominus beatissima memoria Carolus, ferventissimus vigilantissimusque catholica fidei tutor & propugnator, nequissima caput vipera in magistro hujus erroris Felice, contra sibilantis unitatem Ecclesie apostolica auctoritatis prævalida confregerit virga &c* quod etiam colligi potest ex libro primo Ionæ Aurelianensis adversus eundem Claudium Taurinensem. Vnde intelligas frustra esse Notatorem Concilij Eliberitani: qui ut Hispanos fuerit nunquam adversus imagines iniquos fuisse ostendat, contendit Felicem his opinionibus implicitum non fuisse.

MULTOTIES DE HOC CONVICTVS] Nimirum in Concilio Narbonensi an. DCC LXXXVIII. in Ratibonensi an. DCCXCII. Romæ apud Hadrianum Papam, in synodo Francofordiensi anno DCCXCIV. in Romana an. DCCXCIX. in Vrgellensi & Aquisgranensi anno eodem. Vnde constat verissimum esse quod adnotat Agobardus, non solum ter, aut quater, sed multoties convictum fuisse Felicem.

EX INTIMO CORDIS SVI SENSU] Eventus ergo docuit falsò hæc ad Vrgellenses suos scripsisse Felicem: *Ad universalem Ecclesiam Deo favente ex toto corde nostro reversi sumus, non qualibet simulatione, seu velamine falsitatis, sicut dudum, quod Deus scit, sed, ut dixi, vera cordis credulitate & oris professione. Nisi si tam*

NOTE AD AGOBARDVM. 33

ita verè sentiebat Felix, postea verò mutavit.

CAP. XX.

CONFITERI] in M S. erat *conferi*. pro quo Massonus perperam edidit *conferr*. Nos, quia manifestum est legi debere *confiteri*, non dubitavimus quia respuenda esset emendatio Massoni.

SVA MORTE VIVIFICARET] Ex Sermone LXXV. in appendice Sermonum sancti Augustini: *Hoc fecit Dominus noster Iesus Christus, sua paupertate nos ditans, sua humilitate nos sublevans, sua infirmitate nos sanans, sua morte nos vivificans.*

B. HIERONYMI SENTENTIAM] Sumptus est hic locus ex epistola VII. ad amicum ægrotum de viro perfecto, quæ edita est To. IX. operum Hieronymi. Verùm hanc epistolam non esse Hieronymi contendunt viri eruditi. Agobardus non dubitabat quin esset Hieronymi.

B. AVGVSTINVS] in libro nimirum de fide ad Petrum. Sed hunc librum non esse Augustini, sed Fulgentij Ruspensis Episcopi, jam ostensum est à viris eruditis.

CAP. XXIII.

ADOPTARI IN FILIO] Ita codex vetus. Et manifestum est legitimam esse emendationem Massoni, qui edidit *in filium*. Sed quia frequenter Agobardus peccat in regulas grammaicæ, sic arbitrati sumus, retinendos quoque istos errores, ob reverentiam viri.

CAP. XXIV.

SYMMACHI PAPÆ] in Apologetico ad Anastasium Imperatorem. Sed paulò aliter legitur hic locus apud Symmachum, quàm apud Agobardum. Pro his enim verbis, *Ergo ille est minimus &c.* quæ Agobardus habet, sic legitur in epistola Symmachi: *Ergo ille est minimus, qui sic credit in Christum, sed & hujusmodi in Christum credit, qui in integrum Christum credit &c.*

CAP. XXVI.

B. VIGILIVS] Thapsensis in Africa Episcopus. Assentior enim lubens eruditissimo viro Petro Francisco Chiffletio Presbytero è Societate Iesu: qui editis nuper ac vindicatis Vigilij hujusce lucubrationibus, ostendit eum fuisse Episcopum Thapsensem, quæ ci-

14 STEPHANI BALVZII
vitas erat Africae in provincia Byzacena. Vide Sirmondum in Notis ad Theodulfum pag. 277.

CAP. XXVII.

PROCVLVS CP. EPISCOPVS] in epistola ad Armenios, ex qua hunc quoque locum laudat Alcuinus in lib. IV. adversus Felicem. *De qua sententia*, inquit, *beatus Proclus Constantinopolitanus Episcopus in epistola ad Armenios ita ait: Apostolus dixit eum Christum, ut ostendat quia secundum veritatem Deus factus est homo. Dixit eum qui est, ut eum sine initio esse declarat. Dixit eum super omnia, ut totius creaturae dominum predicet. Dixit eum benedictum, ut adoremus eum tanquam omnipotentem humiliter, nec ut conservum calumnijs appetamus.* Ceterum hanc Procli ad Armenios epistolam approbavit Ioannes Antiochenus cum orientali Concilio, ut docet Facundus in libro I. pro defensione trium Capitulorum cap. I. III. & lib. VIII. cap. I. qui & in lib. II. cap. II. docet ex Iustiniano eandem Procli epistolam susceptam confirmatamque à Chalcedonensi Concilio fuisse. Eandem epistolam laudat rursus Alcuinus in libro II. adversus Felicem, & Theodulfus Aurelianensis sub finem libri de Spiritu sancto.

CAP. XXX.

IN EXPVGN. ACEPHALOR.] id est, in libro V. adversus Eutychem cap. VIII. ubi defendit synodum Chalcedonensem. Acephali enim, ævo Iustiniani Augusti, infensi fuere decretis Concilij Chalcedonensis. Acephali autem iidem cum Eutychianis, ut docet Facundus Hermianensis in epistola quæ à Domino Luca Dacherio edita est. Quanquam illi non omnino sequebantur dogma Eutychetis; ideoque Semieutychianos vocat idem Facundus in libro I. pro defensione trium capitulorum cap. V. & lib. IV. cap. III. Vide Sirmondum in Notis ad librum secundum Facundi.

ET IDEO VNA PERSONA SVNT] id est, Christus & Ecclesia. Sic lib. VI. Capitularium cap. CCCII. legitur: *Porro Christum & Ecclesiam, unam personam esse non nescimus. Et ideo quæ Ecclesia sunt, Christi sunt; & quæ Ecclesia offeruntur, Christo offeruntur; & quæ ab Ecclesia ejus tolluntur, proculdubio Christo tolluntur.* Item capite CCCV. *Et quia Christum & Ecclesiam unam personam esse veraciter agnoscimus, quacumque Ec-*

NOTE AD AGOBARDVM. 15

clesia sunt, Christi sunt. Quomodo autem hæc intelligenda sint, apertè explicat sanctus Papa Gregorius in libro XIX. Moralium in Iob. cap. XI. ubi hæc leguntur: *Quia Christum & Ecclesiam, unam esse personam crebrè jam diximus; illum videlicet hujus corporis caput, hanc autem illius capitis corpus &c.*

CAP. XXXVII.

CAPVT EST NOSTRVM] In MS. sic legitur, *caput est Xpm.* quod ita legi debet, *caput est Christum.* quo modo etiam editum est à Massono. Sed ipse in Erratis admonuit legi debere *nostrum.* Et sanè necessaria est ista emendatio. Itaque sic edi debere arbitrati sumus.

DE VNITATE CHRISTI] Massonus edidit, & *propterea de diuinitate Christi &c.* nullo admodum sensu. In MS. legitur, & *propterea diuinitate Christi &c.* ex quo nos effecimus *de unitate.* Sic enim postulat sensus, ut manifestum est.

CAP. XLI.

B. AVITVS] Viennensis Episcopus. Vide Sirmondum in Notis ad epistolam XXVIII. Aviti, ubi hunc quoque Agobardi locum laudat. Sed hic Aviti locus paulò aliter legitur in editione Sirmondi, quàm apud Agobardum. Editio autem Agobardi congruit cum codice MS. qui extat penes clariss. virum Petrum Marnæsium Senatorem Gratianopolitanum.

EX EO QVOD PRÆMISIT] Aut periit Aviti opus, in quo fragmenta isthæc connexa erant; aut fatendum est, Agobardum memoria lapsum esse. Prius enim fragmentum sumptum est ex epistola secunda Aviti, posterius verò ex XXVIII.

CAP. XLIII.

FIDENTIVS] Fortassis intelligit Fidentium Episcopum & martyrem, cujus mentio extat in Sermone XXX. Augustini, inter eos quos Sirmondus edidit.

